

11. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / [укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. Київ : Радянська школа, 1981. Т. I. А–К. 416 с.
12. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / [укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. Київ: Радянська школа, 1981. Т. II. L–Z. 382 с.
13. СІС: Словник іншомовних слів: / [за ред. чл. – кор. АН УРСР О. С. Мельничука]. Київ : головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1977. 776 с.
14. D: Duden. Redewendungen. Mannheim : Dudenverlag, 2002. Bd.11. 995 s.
15. DO: Duden Online. URL: <https://www.duden.de/>.

Скрипець М.О.

учениця 10 класу

НВК №16 Мелітопольської міської ради

Запорізької області

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

ЖАНРОВА ЕКЛЕКТИКА РОМАНУ ДЕНА БРАУНА «ЯНГОЛИ І ДЕМОНИ»

Анотація. Статтю присвячено жанровим особливостям роману американського автора бестселерів. Визначено, що вплив постмодерністської естетики позначився на жанровій системі сучасної масової літератури. Роман «Янголи і демони» було розглянуто з позиції наявності в ньому елементів класичного (інтелектуального) детективу, трилера та арт-детективу. Зроблено висновок, що жанрова еkleктика творів митця є свідченням культурних змін у сучасному соціумі та наслідком глобалізаційних процесів, що вплинули на стирання меж між історичними епохами,

інтелектуальним та культурним надбанням людства, демонстрацією їх можливостей у майбутньому.

Ключові слова: бестселер, жанрова еkleктика, «гібридний» жанр, класичний детектив, трилер, арт-детектив.

Skrypets M.O., Zemlianska A.V. Genre Eclecticism of Dan Brown's Novel «Angels & Demons». The article is devoted to the genre features of the novel by the American author of bestsellers. It is determined that the influence of postmodern aesthetics has affected the genre system of modern mass literature. The novel «Angels and Demons» was considered from the standpoint of the elements of a classic (intellectual) detective, thriller and art detective. It is concluded that the genre eclecticism of the artist's works is the evidence of cultural changes in modern society and the result of globalization processes that have erased the boundaries between historical epochs, intellectual and cultural heritage of mankind, demonstrating their potential in the future.

Keywords: bestseller, genre eclecticism, «hybrid» genre, classic detective, thriller, art detective.

Сучасна детективна література представлена по всьому світові багатьма жанровими формами й різновидами. Вони формуються на основі тематико-проблематичних, сюжетно-композиційних, стилістичних, образних характеристик, обумовлених інтересами й запитамі читачів. Їх існування й розвиток на сьогодні активно обговорюються літературознавцями і критиками.

Однак останнім часом письменники виходять за рамки суто детективного жанру, урізноманітнюють його структуру елементами інших жанрів: шпигунського роману, нуару, любовного роману, комедії тощо. Це дозволило науковцям говорити про еkleктичний характер сучасного детективу як реакцію на кризу традиційних жанрових форм, результат панування в соціокультурному просторі межі ХХ-ХХІ ст. постмодерністської естетики.

На сьогодні виникла проблема вивчення зразків масової літератури як феномена культури в контексті загального розвитку літературного процесу, визначення суті й функціонального призначення нових явищ.

Отже, мета цієї статті – визначити жанрові особливості роману Д. Брауна «Янголи і демони».

Детективний жанр пройшов кілька етапів у своєму розвитку, вдосконалюючись та набуваючи все нових характеристик, розширюючи коло жанрових різновидів. На сьогодні у словнику Р. Гром'яка детектив визначається як «різновид пригодницької літератури, передусім прозові твори, в яких розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином» [10, с. 188]. Таким чином, у детективі сюжетотворчим стрижнем є активний герой-у-дії, основною сюжетною ситуацією – розкриття таємниці. Головному героєві завжди протистоїть антигерой, і розкриття таємниці завжди пов'язане з перемогою над ним. Сюжет детективу реалізує наджанрову структурну схему «втрата-пошук-знаходження», привносячи в неї образи, теми й культурні коди сучасності.

При цьому, як підкреслює Т. Гуляк, хоч у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. дещо змістилися акценти у сприйнятті детективу (дослідники відійшли від сприйняття його як «формульної» літератури, що спрямована на поширення панівної ідеології серед великої читацької аудиторії, визнали його як важливе джерело осягнення проблеми культурного розмаїття), детективний жанр протягом свого розвитку все ж не змінив своєї основи – таємниці й інтриги навколо неї [5, с. 40].

Однак в умовах глобалізаційних процесів, відбувається стирання меж між жанровими формами, високою та масовою літературою, що призвело до утворення так званих «гібридних» жанрів. Н. Гура та Ю. Лисак пояснюють особливості подібних новоутворень в детективній літературі тим, що автори активно відгукнулися на вимоги нової соціальної дійсності, тож їхні твори уже не лише розважають читача захопливим сюжетом, виконуючи компенсаторну функцію, а й збагачують його кругозір, розвивають інтелектуально [6, с. 182]. Ці жанрові новоутворення властиві як зарубіжній, так і українській масовій літературі, яка засвідчує досить цікаві зразки поєднання різнорідних тематичних, сюжетних та композиційних складників у одному художньому тексті. Свідченням цьому можуть бути, наприклад, численні статті С. Філоненко [12; 13] та монографія «Місія здійсненна: популярна література у дзеркалі критики» [14], в якій

дослідниця подає оригінальні жанрові визначення творам вітчизняних письменників; наші попередні праці, в яких із позицій еkleктики детективного жанру розглядаються твори Б. Коломійчука, Є. Кононенко, А. Переса-Реверте та ін. [8; 9]; окремі студії літературознавців і критиків [5; 6; 15].

За визначенням Вікіпедії, «гібридний» жанр – це літературна форма, в якій змішані теми або елементи двох та більше жанрів [18]. Таким чином, однією з провідних рис цього жанрового утворення є його еkleктичний характер. І хоч британська версія електронної енциклопедії подає досить обмежений перелік «гібридних» жанрів: романтична комедія, трагікомедія, кримінальний фентезі, комічна наукова фантастика тощо, в сучасній масовій літературі це явище є вже досить поширеним та значно більше розгалуженим.

Саме жанрова еkleктика в межах одного, «гібридного» жанру дозволяє авторам проявити свою творчу індивідуальність. Авторам проявити свою творчу індивідуальність. Серед найбільш успішних в цьому аспекті можна назвати американського письменника Д. Брауна, чий художні тексти ось уже більше 20 років вважаються світовими бестселерами.

Багато критиків та літературознавців, поважних рецензентів та пересічних читачів намагалися з'ясувати секрети популярності цих творів. Зокрема, за більшістю версій, художні тексти Д. Брауна вирізняються особливим стилем митця, в якому він поєднує правду з вигадкою, ознаки класичного детективу з екшном, що робить його твори нетривіальними, захопливими, кінематографічними.

В основі сюжету кожної книги Д. Брауна лежить детективна інтрига, а сама композиційна будова текстів відповідає жанровій матриці детективу: злочин – розслідування – розкриття таємниці (визначення винних). З цього погляду твори письменника містять ознаки класичного (інтелектуального) детективу. Н. Горбач підкреслює, що для класичного детективу характерні настанова на логіку, детальне вивчення ситуації, що сталася, розмірковування слідчого, а разом з ним і читача, над відомими фактами впродовж твору, виключення любовної лінії чи пригодницьких елементів. Крім того, головний персонаж може бути аматором чи професіоналом, але обов'язково – ерудованою й досвідченою людиною [3].

Таким чином, однією з основних рис цього жанру є наявність героя, який спирається на свої аналітичні здібності в складних ситуаціях. Як правило, у центрі сюжету є головна інтелектуальна загадка, яку протагоніст повинен розв'язати. Інша типова ознака цього жанру – це наявність кращого друга детектива, який виступає очевидцем і учасником подій, а також свого роду хронікером (наприклад, доктор Ватсон у Шерлока Холмса або Гастінгс у Пуаро).

Роман Д. Брауна «Янголи і демони» починається з опису жорстокого вбивства фізика Леонардо Ветра у Швейцарії та з телефонного дзвінка фізика Максиміліана Колера у США професору Гарвардського університету Роберту Ленгдону з проханням прилетіти до Швейцарії. Професорові також було надіслано факс із зображенням трупа Леонардо Ветра, на грудях якого розпеченим залізом було випалено слово «Ілюмінати». Власне, Ленгдона запросили розслідувати це вбивство, оскільки саме він був автором книги «Мистецтво ілюмінатів». І вже далі показані анонімний вбивця-асасін та замовник убивства на ім'я Янус, особистості яких розкриваються лише наприкінці твору.

Ленгдон є типовим героєм-інтелектуалом. Автор описує його таким чином: *«Друзі завжди вважали Ленгдона трохи загадковим чоловіком, що загубився десь між століттями»* [1, с. 16]. Він – досить різнобічно спрямована особистість та, наприклад, однаково добре розбирається як у комп'ютерній графіці, так і в історії релігії.

Головний центр сюжету – це таємниця ордену ілюмінатів та шлях посвячених. Професор Роберт Ленгдон спирається на свої знання та здібності, щоб пройти цей шлях, розшифровуючи різні інтелектуальні загадки, залишені таємним орденом, а «другом» сищика-аматора є донька вбитого фізика Вікторія Ветра.

Незважаючи на таємничість і навіть деяку містичність скоєного вбивства, його нелюдську, «звірячу» жорстокість, Роберт Ленгдон позбавлений схильності містифікувати подію, намагається підібрати їй раціональне пояснення. До таких містифікацій у романі належить думка про відродження давнього ордену ілюмінатів.

Головний герой прагне переконати себе та інших у тому, що існування давнього ордену припинено багато століть тому. На його думку, вбивство науковця, що створив антиматерію, має суто моральні

мотиви, оскільки таке відкриття може призвести до знищення світу, тож лякає передбачуваними наслідками. Він багато розмірковує над припущеннями Колера щодо терористичних намірів ілюмінатів та у своїх висновках спирається, все одно, на власні знання: *«Якби ілюмінати й досі існували і якби це вони викрили антиматерію, то якими були б їхні наміри? Що було б їхньою мішенню? <...> Ілюмінати справді мали одного залятого ворога, але широкомасштабний терористичний акт проти цього ворога був абсолютно неможливий. Це було б зовсім не в традиціях братства»* [1, с. 97]. Незважаючи на стрімкість і нетривіальність подій, що відбуваються, Ленгдон зберігає виваженість, зосередженість і ясну логіку, тим самим досить вдало просуваючись вперед у своїх пошуках істини.

Ще краще хід міркувань протагоніста видно в тій частині, коли пошуки вбивці та зниклих кардиналів проходять на території Ватикану. Відчуваючи себе у знайомому середовищі як мистецтвознавець та дослідник історії релігій, Ленгдон послідовно розшифровує культурні коди, пов'язані з архітектурним ансамблем та символами ілюмінатів, розкиданими по всьому Ватикану. Так, наприклад, шукаючи каплицю Кіджі в церкві Санта-Марія дель Пополо професор намагається якомога швидше вирахувати потрібну нішу з гробницею, щоб устигнути перехопити вбивцю. Читач має змогу слідкувати за ходом його міркувань та діями: *«Ленгдон <...> спробував зорієнтуватися. Термінологія церковної архітектури цілком алогічна – так само як сценічні ремарки. Він повернувся обличчям до головного вівтаря. Центр сцени. Тоді показав вказівним пальцем назад, через плече. <...> Схоже, каплиця Кіджі була в третій із чотирьох ніш праворуч від них»* [1, с. 262].

У романі Д. Брауна наявні й інші ознаки класичного детективу, зокрема обмежена кількість дійових осіб, серед яких і визначається винуватець злочинів; той факт, що вбивцею виявився найменш підозрюваний персонаж; а також два «золоті» правила: «коли виключені всі варіанти, крім одного, іноді найнеймовірнішого, він і є істинним; чим складніша справа, тим простіше її розв'язання» [11]. Так, убивцею виявився фанатик-камерарій, який нібито всіляко допомагав слідству, однак насправді намагався, як він уважав, «урятувати» релігію від наукових знань, що «підривали» її основи. Тож

він перебрав функцію Бога розпоряджатися життям і смертю на себе і помер, згорівши у полум'ї, виконуючи, як йому здавалося, волю Божу.

Як уже зауважувалось, прикметними рисами творів Д. Брауна є їхня кінематографічність та динамізм. Художні тексти письменника значною мірою прославилися своєю екшн-стилістикою, використанням автором прийомів «обманутого очікування», створення саспенсу тощо. Все це дозволяє говорити про його книги як трилери, що набувають жанрових ознак уже відповідно до провідної жанрової матриці твору.

Термін «трилер» (англ. «*thrill*» – «трепет») використовується по відношенню до літературних творів з 1880-х років. Він спрямований на вироблення в читача почуття тривожного очікування, хвилювання чи страху, що змінюється захопленням, а гострі відчуття проявляються на всіх стадіях розвитку сюжету.

За Т. Дьяковою, у англомовній традиції під трилером розуміється твір, що провокує раптовий наплив емоцій, збудження, відчуття тривоги. «Якщо трилер не в змозі лоскотати нерви, то він не справляється зі своїм завданням», – пише в книзі «Трилер» Дж. Паттерсон. На думку Д. Кера, трилер є переважно американським жанром, оскільки йому властиві «безпосередність і сила дії, які рідко зустрічаються в європейському мистецтві, – промацування фізичних та емоційних меж життя, захоплення небезпекою, усвідомлення її фатальної притягальної сили» [цит. за: 7, с. 32].

Як жанровий різновид трилер розвинувся з детективних творів та характеризується зворотною схемою розвитку сюжету: якщо детектив повертає назад, до розгадки, від констатації факту зафіксованого злочину до того моменту, коли він був здійснений, то трилер спрямований у майбутнє, вперед, до катастрофи, а розвиток сюжету та його фінал стають зрозумілі лише у процесі читання, завдяки чому зберігається інтрига.

В залежності від тематико-проблематичного спрямування трилери також розподіляють на піджанри. Зокрема, відповідно до класифікації Т. Дьякової [7, с. 33–35], романи Д. Брауна найчастіше можна віднести до технотрилерів («Цифрова фортеця», «Джерело») та релігійних трилерів, до яких зараховується насамперед роман «Янголи і демони». Ознакою релігійного трилера є звернення до духовного аспекту свідомості. У центрі сюжету зазвичай опиняються священний

артефакт чи історична таємниця, а добре відомі угруповання борються за панування. Герой опиняється втягнений у події часто через невинне дослідження.

У романі «Янголи і демони» Д. Браун найчастіше послуговується художніми прийомами трилера в тих сценах, коли головні персонажі шукають, знаходять і намагаються врятувати кардиналів. Автор постійно нагнітає атмосферу оповіді натяками на важливість подій, що відбуваються, для всього світу та їх можливими наслідками. Зокрема, коли Ленгдон розмовляє з убивцею, дізнавшись, що зникли чотири претенденти на місце Папи Римського, так звані *preferiti*, він згадує, що в ілюмінатів було п'ять амбіграм, одна з яких уже затаврувала груди вбитого фізика. Тож його лякає думка про долю зниклих кардиналів, а читач готується до нових жорстоких вбивств, очікує з нетерпінням, що зробить професор, щоб їх уникнути.

Автор постійно «обдурює» читача, використовуючи прийом «обманутого очікування». Наприклад, у тих епізодах, коли Ленгдон ось уже дістається до іншого боку Ватикану, знаходить потрібну архітектурну пам'ятку, але в останній момент розуміє, що помилився, не врахував нюансів і якихось деталей, що призводить до загибелі одного з кардиналів; коли здається, що є надія на порятунок жертв, зокрема *preferiti*, вкинутого у фонтан, але той виявляється уже мертвим, тощо.

Письменник уповільнює дію в цих епізодах, змушуючи читача затамувати подих і очікувати на розв'язку, сподіваючись на щасливий фінал. Неможливість передбачити наступного авторського ходу створює відчуття саспенсу (напруженого очікування), типове для трилера: *«Попри гучний передзвін, на майдані панував повний спокій. Туристи гуляли. <...> Дівчинка годувала голубів. «Невже репортерка сполохала вбивцю?» – подумав Ленгдон. <...> Коли змовкла луна від дев'ятого удару дзвона, на майдані запанувала тиша. А тоді... Дівчинка, що годувала голубів, дико закричала»* [1, с. 295–296]. Подальша оповідь у цьому епізоді, незважаючи на свій динамізм, так само поступово, неквапно розкривала сутність події: побачили людину, пляма крові почала лише розтікатися, наче чоловік ще живий і відчутний його пульс, а далі – тіло ніби зламалося навпіл, а під розкритою сорочкою проглядало випалене на грудях тавро, що

вжахнуло всіх. Відчуття, що можуть виникнути в читача, який яскраво уявив собі цю сцену, тут же описані автором: «Ленгдон уляк на місці, охоплений огидою і водночас благоговійним страхом» [1, с. 296]. Це дозволяє дещо відсторонитися від зображуваного, перевести дух і знову слідкувати за розвитком подій.

Наявність у романі інтермедіальних елементів, побудова детективної інтриги навколо культурних пам'яток дозволяє визначати жанр твору як арт-детектив. Ця жанрова форма вважається «гібридною», адже утворилася на стику детективної прози та мистецтвознавчих розвідок.

В арт-детективах сюжет пов'язаний із розкриттям загадки мистецького характеру. Це може бути викраденням нотних партитур, скульптур, зразків живопису, убивство митців або людей, що належать до світу мистецтва, а також викриття таємниць, зашифрованих у артефактах, що властиво творам Д. Брауна.

Тож поетику арт-детективу характеризує наявність екфразистичних структур. Екфразис, за визначенням Т. Гребенюк, – це словесний опис у літературному творі зразків інших видів мистецтв, естетичного об'єкту чи артефакту, який може претендувати на такий статус (нехудожнє фото, предмети побуту тощо) [4, с. 88], хоча в тексті може існувати лише натяк на цей образ, що може викликати в уяві читачів згадку про певні артефакти. Дослідники визначають кілька функцій, які може виконувати в художньому творі екфразис: концептуальну, світоглядну, образотворчу, інспіраційну та стильову [16, с. 156]. В романі Д. Брауна «Янголи і демони», як і у більшості його творів, наперед виступає перша функція, адже розслідування, яке провадить Роберт Ленгдон, побудоване на концепції відродження ордену ілюмінатів та символіці, пов'язаної з цією масонською організацією. Однак при цьому екфразистичні структури визначають стиль твору та індивідуальний стиль самого письменника.

Так, основна дія роману відбувається у Ватикані з його історичною архітектурою [17]. Д. Браун зображує багато реальних витворів мистецтва. На шляху посвячених, який він має пройти, згадуються праці видатних митців, включаючи скульптури, архітектурні ансамблі, картини та поезію. Так, на першому етапі посвячених професор Ленгдон потрапляє до каплиці Кіджі у церкві

Санта-Марія дель Пополо, що була спроектована Рафаелем та оформлена Дж.Л. Берніні, де він знаходить одного з кардиналів похованим заживо.

На площі Св. Петра перед однойменною базилікою, побудованою за проектом Дж.Л. Берніні, він знаходить іншого кардинала з простромленими легенями. На цій самій площі Роберт Ленгдон і Вітторія намагаються запобігти наступному вбивству, але тепер символи на тавро та залишених убивцею підказках приводять їх до церкви Санта-Марія делла Вітторія, в якій знаходиться бернінієвська скульптура «Екстаз святої Терези». При цьому професор ніби пояснює читачам та своїм колегам по ходу розслідування, що насправді дуже складно визначити напрямок пошуків, адже на площі цілих вісім медальйонів, на які вони орієнтувалися, – для чотирьох основних та чотирьох проміжних напрямків вітру. Тож кожен свій крок у визначенні місця наступного злочину Ленгдон супроводжує свого роду міні-лекцією про той чи інший витвір архітектурного, живописного мистецтва чи скульптури (як уже зазначалось раніше, за словами критиків, проводить екскурсійними маршрутами).

Для надання правдоподібності своїм теоріям та міркуванням головного героя автор вводить і екфразис з нульовим ступенем ідентифікації, коли, наприклад, зображене полотно є витвором або персонажа-художника, або самого автора. Так, наприклад, важливими для сюжетної лінії арт-детективу були амбіаграми таємного ордену (головна, що зображувала назву ордену ілюмінатів, та інші, з назвами основних стихій світотворення), але ці «історичні» артефакти були намальовані художником для видання цієї книги. Тож достеменно не відомо, як виглядали справжні амбіаграми ілюмінатів та чи існували вони взагалі. І. Галинська у своїй студії згадує багато таких артефактів у творі Д. Брауна, які є вимислом: брошура Галілея «Діаграма істини», чотиривірш, авторство якого письменник приписав Джону Мільтону, тощо [2]. Такі вигадані артефакти заповнюють у творі сюжетні прогалини, ідеально вписуючись в потік міркувань головних персонажів та в хід розслідування, підтримують напружену атмосферу й увагу читача.

Отже, роман американського письменника «Янголи і демони» є зразком поєднання основних ознак класичного (інтелектуального) детективу, трилера та арт-детективу.

Жанрова еkleктика творів Д. Брауна є свідченням культурних змін, які відбуваються в сучасному соціумі, та наслідком глобалізаційних процесів, що вплинули на стирання меж між історичними епохами, інтелектуальним та культурним надбанням людства, демонстрацією їх можливостей у майбутньому.

Література

1. Браун Д. Янголи і демони / пер. з англ. А. Кам'янець. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 544 с.
2. Галинская И.Л. Правда и вымысел в романе «Ангелы и демоны». URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravda-i-vymysel-v-romane-angely-i-demony>.
3. Горбач Н. Модифікація жанрової матриці в іронічному детективі Н. Доляк «Шикарне життя в Вупперталі». URL : <http://eprints.zu.edu.ua/27275/1/13.pdf>.
4. Гребенюк Т. Візуальний екфразис як засіб організації сприйняття літературного твору. *Екфразис: Вербальні образи мистецтва: монографія* / за ред. Т. Бовсунівської. Київ : Київський університет, 2013. С. 80–108.
5. Гуляк Т.М. Модифікації жіночого детективного роману у творчості Дороті Сейерс та Ірен Роздобудько: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.05. Івано-Франківськ, 2019. 193 с.
6. Гура Н.П., Лисак Ю.В. Поліжанровість сучасного детективу (на матеріалі роману А. Переса-Реверте «Фламандська дошка»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 11. С. 182–189.
7. Дьякова Т.В. Характеристика жанра «триллер» и его поджанры. *Lingua mobilis*. 2013. № 5(44). С. 32–36.
8. Землянська А.В. «Гібридизація» жанру в сучасній масовій літературі (на матеріалі романів А. Переса-Реверте «Фламандська дошка» та Є. Кононенко «Жертва забутого майстра»). *Українська література в загальноєвропейському контексті: монографія* / за ред. Т.М. Шарової та А.В. Землянської. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2020. С. 92–105.

9. Землянська А.В., Землянський А.М. Жанрова еkleктика ретродетективів Богдана Коломійчука. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2018. №4 (40) – 2017, 3(47) – 2018. С. 275–286.
10. Літературознавчий словник-довідник / редкол.: Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
11. Розвиток детективного жанру в світовій літературі. URL : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Philologia/76559.doc.htm.
12. Філоненко С. Любовний трикутник, фантом і докори сумління : адаптація формули зарубіжної кримінальної прози в повісті Андрія Кокотюхи «Поховання Аделі». *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*: зб. наук. пр. Серія: Філологічні науки (літературознавство). Миколаїв, 2015. № 1(15). С. 210–215.
13. Філоненко С.О. Лемберг – Берлін – Венеція: шпигунські історії в ретродетективах Богдана Коломійчука. *Література й історія: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (08–11 жовтня 2020 р.)*: у 2-х ч. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. Ч. 2. С. 135–138.
14. Філоненко С. Місія здійснення: популярна література у дзеркалі критики: літературно-критичні статті. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 184 с.
15. Шулькова К. Жанрові модифікації дитячого детективу: теоретичний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки : зб. наук. ст. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2018. Вип. 17. С. 105–115.
16. Юхимчук Я.В. Екфразис як функціональна складова інтермедіальності та інтертекстуальності. *Наукові праці*. Філологія. Літературознавство. Вип. 247. Т. 259. С. 155–160.
17. Angels & Demons sights in Rome. URL : <https://www.italyguides.it/en/lazio/rome/travel-guides/travel-tips/angels-and-demons-movie-locations-in-rome>.
18. Hybrid genre. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Hybrid_genre.